

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA “YOMG‘IR/RAIN” NING FRAZELOGIYA, PAREMILOGIYA VA MADANIYATLARARO KUZATISHLARDA IFODALANISHI

Ashurova Nodiraxon Rafiqovna,

“University of economics and pedagogy” NOTM dotsenti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18580195>

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz va o‘zbek tillarida “yomg‘ir/ rain” komponentli maqollar, matallar va frazeologik birliklarni o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, yomg‘ir tabiiy hodisasi har ikki jamiyatning tilida lingvistik va madaniy tasavvurlarni aks ettiradi, frazeologik birliklar esa ularning semantik, grammatik va madaniy funksiyalarini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: maqollar va matallar, milliy o‘zlik, madaniy qadriyatlar, yog‘ingarchilik, rain, tabiiy hodisa.

Annotation: This article explores the use of “rain” / “yomg‘ir” in proverbs, idioms, and fixed expressions in English and Uzbek languages. It analyzes how this meteorological phenomenon is reflected in the linguistic consciousness and cultural worldview of both societies. The study shows the semantic, grammatical, and cultural functions of rain-related expressions, as well as their differences in imagery and intensity.

Keywords: proverbs and sayings, national identity, cultural values, precipitation, rain, natural phenomenon.

Ob-havo hodisasi, xususan yomg‘ir, inson hayoti va tilida muhim ahamiyatga ega. Yomg‘ir haqidagi maqollar va matallar milliy o‘zlik, madaniy qadriyatlar va xalq donoligini aks ettiradi. Ingliz tilida yomg‘ir tez-tez kutilmagan o‘zgarish, ko‘plab yog‘ingarchilik va qiyinchilik bilan bog‘liq bo‘lsa, o‘zbek tilida yomg‘ir ko‘proq hosildorlik, tabiat va hayotiy saboqlar bilan bog‘lanadi.

O‘zbek tilida yomg‘ir turli kuch va davomiylilik darajasida ifodalanadi. Bu frazeologik birliklar tabiiy hodisani aniq tasvirlash bilan birga, hayotiy holatlar bilan bog‘lanadi:

Shivalab yomg‘ir yog‘di – sokin, barqaror yomg‘ir, uzoq davom etadigan, tinch yog‘ingarchilikni bildiradi. Bu ifoda, odatda, tabiatning yumshoqligini yoki muhitning osoyishtaligini ta’kidlashda ishlatiladi. **Jala quyildi** – kuchli, lekin qisqa muddatli yomg‘ir, odatda bir zumda yog‘adi va tezda to‘xtaydi. Shu tarzda yomg‘irning tezkorligi va intensivligi ifodalanadi. **Sel yog‘di** – vayronkor darajadagi yomg‘irni bildiradi, katta suv toshqinlari yoki tabiiy falokatlarini eslatadi. Ushbu fraza kuch va xavf elementlarini aks ettiradi. **Yomg‘ir yog‘ib o‘tdi** – qisqa muddatli hodisani bildiradi, bir necha daqiqalik yoki soatlik yog‘ingarchilikni ifodalaydi. **Tomchilab yomg‘ir yog‘di** – mayda, asta-asta yog‘ayotgan yomg‘irni ifodalaydi, bu holat ko‘pincha sokin va musaffo muhit bilan bog‘lanadi.

Ushbu frazalar tabiat hodisasining intensivligi, davomiyligi va tabiiy sharoitga ta'sirini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Ko'chma ma'nodagi frazalar: Yomg'ir metaforik ma'noda ham keng qo'llanadi. Bunday frazalar inson hayoti, his-tuyg'ulari yoki ijtimoiy holatlarni ifodalashda ishlatiladi: **Yomg'irdan qochib, do'lga tutildi** – bir kichik muammodan qochib, kattasiga duch kelish, ya'ni kichik muammodan qochish katta qiyinchilikka olib kelishini bildiradi. **Yomg'ir yog'sa ham, yer ho'l bo'lmaydi** – mehnat samarasiz bo'lishini bildiradi, ya'ni harakat qilinmagan joyda natija bo'lmaydi. **Yomg'irdek yog'ildi** – ko'plab, ketma-ket sodir bo'lish; hodisa yoki voqealar ketma-ket va ko'plab bo'lishini ifodalaydi. **Ko'zidan yomg'ir yog'ildi** – qattiq yig'ladi, badiiy va hissiy tasvir, insonning chuqur qayg'u yoki xursandligini ifodalaydi.

Bu ko'chma ifodalar tilning badiiy va metaforik boyligini, shuningdek, xalq hayotiy tajribasini aks ettiradi.

Paremiologik birliklar (maqol va matallar). O'zbek tilidagi yomg'irga oid maqollar xalqning tabiat, mehnat va hayotiy donolik haqidagi tushunchalarini o'zida jamlagan: **Yomg'ir bilan yer ko'karar, so'z bilan ko'ngil** – tabiiy hodisalar va so'zning kuchini solishtiruvchi maqol; yomg'ir yerga hayot bag'ishlaydi, so'z esa inson qalbini tarbiyalaydi. **Yomg'ir yog'may, yer ko'karmas** – mehnatsiz natija bo'lmasligini ta'kidlaydi; harakat qilmasdan hosil kutib bo'lmaydi. **Bahorning bir kuni** – yilga tatir – qisqa, ammo muhim hodisaning uzoq muddatli natijaga ta'sirini ifodalaydi; yomg'ir bahorda yerning unumdorligi uchun zarur.

Ushbu paremiologik birliklar nafaqat tabiiy hodisalarni, balki xalqning amaliy, axloqiy va ijtimoiy tajribasini ham aks ettiradi.

Til va madaniyatlararo kuzatishlardan shunday tushunchalar oldik, Ikkala til ham maqollarda **yomg'irdan** foydalanib, hayotiy voqealarni, inson xulq-atvorini yoki tabiiy hodisalarni ifodalaydi. Ingliz tilidagi frazeologizmlar ko'pincha yomg'irning intensivligi va o'zgaruvchanligini oshirib ko'rsatadi, bu esa ijtimoiy hazilni va qiyinchiliklarga munosabatni aks ettiradi. O'zbek tilidagi maqollar esa amaliy donolik, tabiat va axloqiy saboqlarni ta'kidlaydi, tabiatga va jamoaviy tajribaga hurmatni ko'rsatadi.

Shu kabi maqollar butun dunyo xalqlarida ham mavjud: Arabcha: **“Yomg'irda ho'llangan odam, hamma ham ho'llandi, deb o'ylaydi.”** Xitoycha: **“Agar tom yopilsa, yomg'ir tushadi.”** Vetnamcha: **“Uzoq davom etadigan mayda yomg'ir suv toshqiniga olib kelishi mumkin.”**

Ushbu tahlil shuni ko'rsatadiki, “yomg'ir” / “rain” frazeologik birlik sifatida ikkala tilning maqollari va matallarida faol ishlatiladi. Ular ob-havo intensivligi,

hayotiy vaziyatlar, axloqiy saboqlar va madaniy qadriyatlarni ifodalaydi. Ingliz tilidagi ifodalar ko‘proq gipebolik va hazil tuyg‘usiga ega bo‘lsa, o‘zbek tilidagi maqollar amaliy maslahat va tabiat bilan bog‘liqdir. Shu orqali til va madaniyatning dunyoqarashi haqida chuqur tushuncha hosil qilinadi.

Yuqoridagi frazeologik birliklar, maqollar va matallar shuni ko‘rsatadiki, yomg‘ir o‘zbek tilida nafaqat tabiiy hodisa sifatida, balki hayotiy, badiiy va axloqiy ma‘nolarni ifodalash vositasi sifatida ham keng qo‘llaniladi. Yomg‘irning intensivligi va davomiyligi, ko‘chma ma‘nolar va paremiologik birliklar orqali tilga boylik va madaniy ma‘no beriladi. Shu tarzda, til va madaniyatning dunyoqarashi, insonning tabiat bilan munosabati va amaliy donoligi ifodalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Kunin A. V. Zamonaviy ingliz tili frazeologiyasi kursi. – Moskva: Oliy maktab, 1996. – 381 bet.
2. Chepasova A. M. Frazeologik birliklarning semantik-grammatik tasnifi. – Chelyabinsk, 2002. – 214 bet.
3. Teliya V. N. Rus frazeologiyasi: semantik, pragmatik va lingvokulturologik jihatlar. – Moskva: Rus madaniyati tillari, 1996. – 288 bet.
4. Maslova V. A. Lingvokulturologiya. – Moskva: Akademiya, 2001. – 208 bet.
5. Permyakov G. L. Strukturaviy paremiologiya asoslari. – Moskva: Nauka, 1988. – 236 bet.
6. Mieder W. Maqollar: qo‘llanma. – Vestport: Greenwood Press, 2004. – 320 bet.
7. Cambridge Idioms Dictionary. – Kembrij: Cambridge University Press, 2013.
8. Rahmatullayev Sh. O‘zbek tilining izohli frazeologik lug‘ati. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 384 bet.
9. O‘zbek xalq maqollari (2 jildlik). – Toshkent: Fan, 1987.
10. Lakoff G., Johnson M. Biz yashayotgan metaforalar. – Chikago: Chikago universiteti nashriyoti, 1980.